

בסייעתא דשמיא

שלשת הכללים שהם תמצית הלכות לשון הרע שבספר חפץ חיים

ועל כן חייב כל אחד ואחד, לשום עיניו וליבו על דרכיו, ובטרם כל דיבור ודיבור שמוציא מפיו, יתיישב בדעתו היטב, האם יש בדיבורו, אחת מג' בעיות הנ"ל שסימננו "אכן נודע הדבר" (אמת, כוונה, נזק), ואם חושב או אפילו מסתפק, שמא יש בדיבורו אחת מג' בעיות אלו - יברח מדיבור זה כברוח מן האש.

וסיפור שהוא נקי לגמרי מכל שלשת הדברים הנ"ל, והיינו שהדבר אמת לגמרי, ואין חשש שיצא מזה כל נזק לנאמר עליו, ואין כוונת המספר לבזות את חברו כלל - מן הדין אין בזה איסור, ומכל מקום צריך כל אחד ואחד להימנע מלהזכיר בפיו גנות ישראל, אפילו באופן המותר, גם בגלל שיש לחשוש שמן ההיתר יגיע אל האיסור, וגם בגלל שאין רצון הקב"ה שידברו סרה בבניו אהוביו שבחר בהם מכל העמים, ודבר זה מעורר קטרוג בשמים.⁴

ויהי רצון שנזכה לשמור את כל המצוות, ולעשות רצון ה' בלבב שלם.

כל יהודי שומר תורה ומצוות, כשם שמצווה לשמור שבת ולהניח תפילין, ושלא להכניס לפיו מאכלות אסורות - כך מצווה שלא להוציא מפיו לשון הרע.

ומבואר בספר חפץ חיים, שלשון הרע - הוא כל סיפור גנות שיש בו אפילו אחת מג' הבעיות המנויות לקמן:

(א) אם הסיפור אינו אמת.¹

(ב) אם יכול להגרם על ידי הסיפור נזק או צער ולו הקל ביותר לנאמר עליו.²

(ג) אם כוונת המספר לבזות את הנאמר עליו.³

ומי שאינו שומר את פיו, ונכשל בסיפור גנות שיש בו אפילו אחד מג' דברים אלו, עובר על כמה וכמה לאוין ועשין המפורשים בתורה פעמים רבות, ועושה עוון שחז"ל הפליגו בחומרתו עד מאד, ואמרו שהוא חמור יותר מג' עבירות החמורות, ושכל העובר עליו הרי הוא כעובר על חמישה חומשי תורה, וככופר בעיקר ר"ל, ומאבד את כל הזכויות שעשה מיום שנולד, וכל דיבורי התורה והתפילה שמדבר אחר כך אינם מתקבלים.

⁴ אף שגם סיפור שנקי מכל ג' הבעיות הנ"ל - יש עניין לא לספרו, מכל מקום צריך לדעת איזה דיבור הוא איסור חמור מדאורייתא, ואיזה דיבור עניין גדול שלא לאמרו. וזאת מכיוון, שבמקומות רבים בספר ח"ח כתב, שאחד הטעמים העיקריים לכך שהלאו הזה הוא כהפקר בעיני אנשים, הוא מכיון שהיצר הרע מראה להם שהכל נכנס בכלל לשון הרע, ועל ידי זה הוחלט בעיניהם שאי אפשר לחיות חיי תבל בעניין זה, ועל כן מפקירים את פיהם ונכשלים בלאוין ועשין מדאורייתא למכביר. ומי שיתבונן יראה שבדורינו זו הסיבה העיקרית וכמעט היחידה, שהלא המודעות לעוון מר זה גבוהה, וכולם רוצים להתחזק בדבר זה, אך המחשבה שזה קשה מאד, ואין זה אפשרי למי שאינו סגור בד' אמות של הלכה, גורמת לאנשים רבים לחשוב שאין זה בשבילם, והם מפקירים את פיהם לגמרי. ועל כן חשוב לדעת את שלשת הכללים של האיסור, ועל ידי זה יראה כל אחד, שאין זה קשה כלל להינצל מלשון הרע, ולא כל דבר זה לשון הרע, ואפשר לחיות חיי חברה נורמלים ותקינים כרצון הבורא, ועם זאת לשמור על הלשון, ובמעט התבוננות לפני כל דיבור אם הוא עומד בשלשת הכללים, אפשר להינצל מפח יוקשים העוון המר הנ"ל.

ועוד תועלת יש בהבדלה ביניהם, והיא שבסיפור האסור מן הדין, אין מקום להתחזקויות ונפילות, ולקבל על עצמו להיזהר מזה שעה ביום, וכדומה, כמו שבשמירת שבת לא מצינו שמתחזקים בזה מדי תקופה, וודאי שאין יהודי חרדי שבזמני נפילה נכשל בזה, וגם לא שמענו מעולם שיקבל מאן דהוא על עצמו להתנזר מאכילת דבר אחר שעה ביום.

¹ ובכלל סיפור גנות שאינו אמת נכלל, לא רק סיפור שקרי לגמרי, אלא אפילו סיפור אמיתי, שהמספר מוסיף עליו הוספות משלו, או אפילו רק תנועות שמגדילות את הגנאי יותר ממה שהוא. וכן כל פרשנות שניתנת למעשה - הרי היא בכלל זה, כי גם אם הסיפור נכון, מי אמר שהפרשנות נכונה. וכן הכללות ('חנות פלונית יקרה היא' 'ציבור פלוני הם כך וכך') אסורות מטעם זה, שאם נכונים הדברים לגבי חלק מהפרטים, אינם נכונים לגבי חלקם האחר.

² כל דבר (ואפילו אינו דבר גנות), שע"י אמירתו יש לחשוש, שיגרם נזק ולו הקל ביותר, לגופו או לממונו של הנאמר עליו, או שזה יגרום לו צער או בושה ולו הקטנה ביותר - אסור לספרו. ורק אם ברור לו בוודאות, שלא ישמע הנאמר עליו לעולם שדיבר עליו ולא יגיע לו צער מזה, וגם ברור לו שלא יגרם על ידי השומעים, או על ידי פרסום העניין, שום נזק או צער לנאמר עליו (או שהסיכויים לכך אפסיים) - אין זה בכלל לשון הרע המזיק, ואם זה אמת ואין הכוונה לבזות אין איסור (מן הדין, ולאו משנת חסידים היא).

³ אם כוונת המספר ומטרתו היא להוריד את ערך הנאמר עליו בעיני השומעים - הרי זה לשון הרע. ורק אם אין זו כוונת המספר, אלא הוא אומר את הדברים כתשובה לשאלה, או בשביל נתינת דוגמא, או שבא לספר זאת בתור ידיעה חדשה, ואין לו בזה שום נגיעה ושום עניין לפרסם גנות הנאמר עליו, אין זה נקרא כוונה לבזות, ואם אין זה מזיק וזה אמת - אין בזה איסור לשון הרע (מן הדין, ולאו משנת חסידים היא).